

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 52
Godina XXVI
Novembar, 2021.
[str. 57-64]

© Monos 2021

PROŠLOST

Osvrt na rad i osoblje šerijatskog suda u Gračanici 1878.-1914.

Dr.sc. Hana Younis

U radu se na osnovu izvorne arhivske građe prikazuje obim rada šerijatskog suda u Gračanici u periodu austrougarske okupacije i uprave. Posebna pažnja posvećena je osoblju Gračaničkog šerijatskog suda, te određenim događajima koji su pratili njihov rad. U radu se također ukazuje i koliko su stalne smjene kadija uticale na ažurnost u njihovom radu, što je bilo od ključne važnosti za stanovništvo. Pored toga, analizom podataka pružena je i slika izgleda gračaničkog šerijatskog suda.

Ključne riječi: Gračanica, šerijatski sud, kadija, parnica

Jedan od 49 šerijatskih sudova koje je austrougarska vlast zatekla nakon okupacije, 1878. godine na području Bosne i Hercegovine bio je i Šerijatski sud u Gračanici. Iako je bio od nemjerljive važnosti za muslimansko stanovništvo Gračanice i okolnih sela, njegovom radu se u dosadašnjoj historiografiji nije posvetila dovoljna pažnja. Nekoliko je objektivnih razloga za takvo stanje, a ključni je da građa tog Kotarskog šerijatskog suda nije sačuvana. O radu Šerijatskog suda u Gračanici saznajemo tek usputno, iz građe Vrhovnog šerijatskog suda ili Zemaljske vlade, kao instanci koje su uticale i nadgledale rad svih šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini. Pored toga, evidentno je zaziranje istraživača od pomnijeg izučavanja pitanja vezanih za manje sredine, tzv. lokalnu historiju, što je vrlo značajne teme neopravdano potisnulo u drugi plan. Jedna od njih o kojoj se zna vrlo malo jeste i pitanje rada, organizacije i osoblja šerijatskog suda u Gračanici u periodu austrougarske okupacije i uprave. Istina, nešto, ali nedovoljno napisano je o pojedinim kadijama koje su rođene u Gračanici, a koje su ostavile su značajniji trag u historiji Bosne i Hercegovine.¹ Također, dostupan nam je i kratak osvrt u kojem je Gračanički šerijatski sud postavljen kao primjer

¹ Hifzija Suljkić, Gračanlije–vrhovne šerijatske sudije, u: *Gračanički glasnik*, III/6, 1998., 19-30; Halilbegović Nihad, Ali Riza ef. Prohić: *Život i djelo*, Sarajevo: Halkomex, 2000.

za istraživanje lokalnog kroz dokumente Vrhovnog šerijatskog suda.² Cilj ovog rada jeste potaknuti interes za ovakve teme i dodatno ukazati na značaj, osvijetliti rad šerijatskog kotarskog suda i njegovog osoblja. Smatramo da je "lokalna" historiografija od izuzetne važnosti jer samo detaljnim sagledavanjem života i rada u malim sredinama možemo kompletirati složenu sliku tokova historije u Bosni i Hercegovini, posebno u burnim periodima previranja i promjena kao što je bio period austrougarske okupacije i uprave.

ŠERIJATSKI SUD U GRAČANICI

Prema naslijeđenoj strukturi šerijatskih sudova od Osmanske države, Gračanički šerijatski sud je nastavio egzistirati i nakon okupacije. Ključna promjena bila je u tome što su šerijatski sudovi, nakon 1878. godine, postali nadležni isključivo za pojedina pravna pitanja muslimanskog stanovništva. Okrug Gračanica je 1879. godine imao 39 naseljenih mjesta, sa ukupno 12.622 muslimanskih stanovnika.³ Svi su oni probleme vezane za brak i porodicu rješavali pred Šerijatskim sudom u Gračanici. Poput drugih šerijatskih sudova širom Bosne i Hercegovine i Gračanički sud bio je mjesto gdje su prava tražili i nemuslimani i nakon okupacije.⁴

Nova vlast je 1883. godine zakonski definisala ovlasti šerijatskih sudova Naredbom o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini. U njoj je navedeno da: "U nadležnost šerijatskih sudova spadaju: a) poslovi, koji se odnose na muhamedansko ženidbeno pravo, ako su i muž i žena muhamedanskog vjerzakona, i to bez razlike, da li se radi o imovinsko-pravnim ili drugim poslovima; u isto tolikom opsegu raspravljanje i rješavanje u svim poslovima, koji se tiču prava

i dužnosti između muhamedanskih roditelja i djece; c) raspravljanje ostavštine muhamedanaca dijeljenje ostavštine, u koliko ova sastoji od mulk-imetka (pokretni imetak i nepokretnine, koje se broje kao vrst mulka (milč)); d) raspravljanje i rješavanje o svim tužbama glede ostavštine i u ime dijeljenja ostavštine, koje se odnose na vrsti ostavštine imenovane u predjašnjoj točki, zatim o tužbama koje se tiču zapisa, (što se testamentom ostavlja za dobrotvorne svrhe, pojedinim osobama), ili drugi odredaba učinjenih za slučaj smrti. Ostale tužbe koje se tiču ostavštine, mogu se i prije, nego ova bude izručena, predate samo kod onoga redovitoga građanskoga suda, u području kojega je oporučitelj (onaj koji je testament ostavio), imao posljednje vrijeme svoje prebivalište. Nu redoviti sud ima odmah prikladnim načinom obavijestiti šerijatski sud o predanoj tužbi. Takodjer parnice te ovrhe već tekuće, koje se odnose na takovu ostavštinu, imaju se šerijatskomu sudu priopćiti. 11. O sudjelovanju šerijatskih sudova kod dijeljenja posjeda erazi i mirije, pripadajućega posjedu muhamedanaca, o sudjelovanju njihovu kod tutorstvenih i starateljskih poslova u muhamedanaca, naročito kod uprave sirotinjskoga imetka, kod tapijskih poslova i kod vakufskih stvari, sadržane su ustanove u posebnim propisima u to ime izdanim. 12. Usljed molbe koga baštinka (miraščije) može Zemaljska vlada u većim ili zamršenijim ostavštinama, pošto je saslušala vrhovni sud odrediti, da koji okružni ili kotarski sud raspravlja ostavštinu, ili da preduzme pojedine raspravne čine, naročito takodjer da rješava tužbe za ostavštinu ili za dijeljenje ostavštine. U tom slučaju obavlja sve redovne čine jedan sudac posredovanjem šerijatskoga sudca. Dotični se predmeti rješavaju u zboru, sastojećim od jednog suca,

2 Mina Kujović, Arhivski fond Vrhovni šerijatski sud Sarajevo (1879. – 1946.) kao izvor za lokalnu historiju na primjeru Gračanice, *Gračanički glasnik*, br. L/25, 109–117

3 *Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1879. godine*, 87–88

4 Vidi: Arhiv Bosne i Hercegovine (dalje ABiH), Vrhovni šerijatski sud Sarajevo (dalje VŠS), E, kutija br. 45, 1885/6; E, kutija br. 127, 1911/3

jednog šerijatskoga suca, a pod predsjedništvom upravitelja okružnoga suda, odnosno kotarskoga predsjednika.”⁵

U narednom periodu, ova Naredba je više puta mijenjana. Svaka promjena ovlasti direktno je uticala i na rad svih šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini. Šerijatski sudovi su tako dobili pravo legalizacije potpisa muslimanima, kao i sklapanja mješovitih brakova. Ko je bio na mjestu kadije Šerijatskog suda u Gračanici u godini kada je Naredba stupila na snagu, nažalost nije nam poznato, ali možemo pretpostaviti da je to bio Hadžiefendić Hafiz Hasan ef.⁶

Nakon zakonske regulacije ovlasti šerijatskih sudova, Zemaljska vlada je počela sa registrowanjem osoblja šerijatskih sudova poput ostalih sudskih instanci. Tako su 1885. godine po prvi put kadije registrovale svoje potpise i deponovale ih u Vrhovnom šerijatskom sudu i Zemaljskoj vladi. Kotarski kao šerijatski sud u Gračanici to je učinio 22. juna, a potvrdu o autentičnosti štambilja Husein Hilmi ef. kao kadije, ali i sudskog štambilja izdao je kotarski predstojnik D. Sladonić.⁷

Iste godine donesena je naredba o slanju godišnjih iskaza kao određenog vida izvještaja iz kojih se mogao pratiti rad i učinkovitost kadija na terenu. Pored godišnjih iskaza, svi sudovi su bili obavezni slati polugodišnje i tromjesečne izvještaje o umrlim i rođenim. Iskazi su bili prosljeđivani prvo Vrhovnom šerijatskom sudu koji je godišnje upisivao u sveobuhvatnu tabelu za sve kotarske kao šerijatske sudove dok je ostale iskaze slao u originalu Zemaljskoj vladi.

Ovi iskazi su nam danas izuzetno važan izvor za sagledavanje rada svakog pojedinačnog šerijatskog suda u Bosni i Hercegovini tokom austrougarske vladavine.⁸ Godišnji iskazi sadržavali su sve podneske, parnice, vjenčanja, razvode, ali i presude Vrhovnog šerijatskog suda u parnicama i podnescima. Iskazi Šerijatskog suda u Gračanici svjedoče o velikom obimu poslova ovog suda, koji se iz godine u godinu povećavao, ali da nije imao konstantu u uzlaznoj putanji.⁹ Tako je najveći broj podnesaka stigao 1903. godine i to čak 2704. S obzirom na to da je iz prethodne godine ostalo neriješeno 28 podnesaka, možemo slobodno reći da je Gračanički šerijatski sud te godine imao najveći obim poslova tokom cijele Austrougarske uprave.¹⁰

Kada se radi o obimu zaostalih, tj. neriješenih slučajeva, podnesaka, parnica i brakorazvodnih parnica, analiza podataka ukazuje da je do 1892. godine to bilo izuzetno rijetko. Imati neriješene slučajeve bilo je pitanje ugleda i odgovornosti kadija. Oni su morali slati posebna obrazloženja Zemaljskoj vladi zašto su pojedini slučajevi ostali neriješeni tokom cijele godine. To je bilo izuzetno važno i iz razloga što je prema postojećoj zakonskoj regulativi žalbenog postupka, za presude šerijatskih sudova, pa tako i Gračaničkog, drugostepeni žalbeni organ bio Vrhovni šerijatski sud u Sarajevu.

Dostupni podaci ukazuju da Gračanički šerijatski sud nije imao mnogo uplita na rad od strane Vrhovnog šerijatskog suda. Ukoliko ih je i bilo to je uglavnom jedna ili dvije parnice tokom godine. Vrhovni šerijatski sud je dosta rijetko zahtijevao ponavljanje procesa ili bio u

5 *Sbornik zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu izdan i rasposlan: 1. maja 1883.*

6 Kadija Hadžiefendić je naredne godine potpisnik dokumenata šerijatskog suda u Gračanici, pa pretpostavljamo da je na toj funkciji bio i ranije.

7 ABiH, VŠS, E, kutija br. 45, 1885/36

8 Vidi prilog br. 1

9 Godine 1899. predato je 852 podnesaka dok je taj broj naredne godine bio 639, a 1891. godine 675. Već 1892. je skočio na 1423, a 1893. godine na 1568, da bi 1894. godine ponovno bio smanjen na 1290 podnesaka. Hana Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu*, Institut za historiju -UNSA, Sarajevo, 2021, 158-180.

10 Isto, 214.

prilici, tj. potrebi da preinači odluku Gračaničkog kadije. Najčešće je njihova odluka bila potvrđivana i na tom sudskom stepenu.

U obimu poslova šerijatskih sudova, značajno mjesto imale su ostavinske rasprave. Ovlasti kadije bile su ograničene na nasljednu imovinu mulk dok je erazi mirija bila u ovlastima kotarskog suda. Šerijatski sudovi su registrovali smrt muslimana i bilježili svu imovinu koju su umrli posjedovali. Međutim, ostavinske rasprave su se otvarale tek ukoliko je preminuli/la imala neku imovinu. Prema dostupnim podacima, uočavamo nagli skok u broju ostavinskih rasprava Gračaničkog šerijatskog suda 1888. godine. Naime, prethodne godine zabilježene su svega 63 ostavinske rasprave, dok je 1888. godine sud riješio ukupno 386 ostavinskih rasprava.¹¹ Deset godina poslije taj broj je znatno veći, skočio je na 734. Međutim, zbog iseljavanja stanovništva pred Prvi svjetski rat došlo je do pada broja kako ostavinskih rasprava tako i parnica o čemu svjedoče dostupni dokumenti.

Ovdje također želimo izložiti broj vjenčanih i razvedenih brakova pred Gračaničkim kadijom. Interesantno je da nema niti jedan slučaj zahtjeva za vjenčanje koji kadija nije odobrio. To nam govori da mladenci nisu imali šerijatske prepreke stupanja u brak, ali ni zapreku obavljanja vojne službe. Naime, Zemaljska vlada je zabranila obavljanje vjenčanja onima koji nisu završili vojnu obavezu, te je, ukoliko je mladoženja insistirao na vjenčanju, bio obavezan dovesti nekog člana svoje porodice, oca ili brata koji su jamčili da će skrbiti nad njegovom suprugom dok je on u vojsci. Dakle, u Gračaničkom šerijatskom sudu vidimo da nije bilo takvih problema. Također, dokumenti nam ukazuju da ovaj sud nije imao ni neriješenih brakorazvodnih parnica. Svi dospjeli zahtjevi za razvjenčanje, kako se nazivao taj čin, bili su riješeni tokom iste godine. Najviše razvoda kadija je obavio

1904. godine, čak 46.¹² Ako imamo u vidu da je te godine sklopljen 251 brak, iznenađuje visok postotak razvoda, čak od 20% od ukupnog broja vjenčanih te godine! Međutim, ovaj procenat je varirao od godine do godine. Tako je u prvim godinama nakon okupacije broj razvoda bio izuzetno mali. Godine 1887, 1889. i 1890. Gračanički kadija je obavio samo po jedan razvod braka dok je broj vjenčanih tokom tih godina bio uvijek preko 200.

S obzirom na brojnost predmeta koji je imao Gračanički šerijatski sud, postavlja se pitanja kako je on izgledao i koliki kapacitet je imao? Na ta pitanja djelimične odgovore pruža nam jedna od rijetkih sačuvanih primopredaja Gračaničkog šerijatskog suda koja je obavljena između Abdulah ef. Sejdivića i Ragib ef. Smailkadića, 11. novembra 1893. godine. Primopredaji je pored kadija prisustvovao i pisar Mehmed Sejdivić.

Ova primopredaja je izuzetno važna jer nam pored tačnih podataka o spisima, daje i detaljan popis svih predmeta koji su se nalazili u gračaničkom šerijatskom sudu i donosi informacije o tome kako je on izgledao iznutra. Analizom primopredaje iz novembra 1893. godine, možemo stvoriti sliku o samom izgledu šerijatskog suda jer je u njemu detaljno upisan i inventar. Tako znamo da je prostorija imala ukupno pet stolova i to; "jedan pisači hastal sa čekmom i rafom pokorno omlažen i presvučen sa zelenom čohom, jedan pisači hastal ofarban, jedan pisači hastal s čekmom neofarban" ali i "jedan mali drveni za vodu stol" kao i jedan "hastal od pleha legiran." Od pisarske opreme i pribora nalazio se: "jedan linijar, jedan uredovni muhur od gumi s kutijom, jedan muhur od žute mjedi za pečatnju." Pored toga, u prostoriji je bio jedan "drveni ormar sa dva kapka", zatim tri stolice "od savijenog drveta," četiri slamnata jastuka, "jedan zastor za peć legiran od pleha, jedan legenj i pehar sa čašom i malom čini-

11 Isto, 154.

12 Isto, 219.

jom, jedan drveni čiviluk, jedna tintarnica, jedan peškir, jedna pljuvaonica.” Na podu je bio ćilim. Pored pomenutog, navodi se i jedan sanduk “čekmedža” u kojem su se čuvali “starinski spisi”.¹³ S obzirom da se radilo o samo jednoj prostoriji sa tako mnogo namještaja, pretpostavljamo da je ona bez obzira na veličinu bila pretrpana.

Kada je riječ o neriješenim predmetima, kadija Smailkadić je preuzeo samo jednu neriješenu parnicu i trinaest neriješenih ostavina. Popis “tiskanica” u kojima su se nalazili formulari za ostavinske iskaze, smrtovnice, isprave i potvrde o biljezima govore koliko se detaljno pazilo na svaki papir i formular u Gračaničkom šerijatskom sudu. Primopredaja, također, ukazuje da je dokumentacija gračaničkog suda od 1885. godine – “uručbeni zapisnici”, spisi i registri bila arhivirana i pohranjena u sudu. Ako uporedimo dostupne popise primopredaje drugih šerijatskih sudova, vidjet ćemo da je to bila rijetkost. Rijetki sudovi su također imali više primjera zakona što nije bio slučaj sa Gračaničkim, koji je 1893. godine imao “4 sveska destura, jedan svežanj naredaba za sve godine.”¹⁴ Ipak, u cjelini gledano s pravom možemo zaključiti da je Gračanički šerijatski sud bio dobro opremljen, kako namještajem i potrebnim administrativnim dokumentima, tako i stručnom literaturom.

OSOBLJE ŠERIJATSKOG SUDA U GRAČANICI

Godine 1884. u Gračaničkom šerijatskom sudu, zvanično, bio je registrovan samo kadija Hadžiefendić H. Hafiz Hasan, koji je na toj poziciji zasigurno bio i ranije. U šerijatski

sud u Tešnju premješten je 1885. godine.¹⁵ Husein Hilmi ef. je naslijedio mjesto Hafiz Hasan ef. i na toj dužnosti ostao sve do jula 1890. godine, kad je premješten u šerijatski sud u Višegradu.¹⁶

Na njegovo mjesto imenovan je Hafizović Sejfulah ef., koji je premješten iz Šerijatskog suda u Županju (Duvnu). On se nije dugo zadržao na toj funkciji, svega dvije godine 1890. i 1891. godine. Na mjesto gračaničkog kadije, 1892. godine, imenovan je Abdullah ef. Sejdinović. Ovaj kadija došao je iz Žepča, svog rodnog grada. Njegovi sugrađani su se obratili Zemaljskoj vladi sa molbom da im kadiju ostavi u Žepču jer je dobro poznavao stanovnike i obavljao svoj posao profesionalno. Međutim, Zemaljska vlada nije uvažila njihove molbe.¹⁷ Sredinom 1892. godine on je preuzeo Šerijatski sud u Gračanici. Na tom položaju ostao je kratko i već naredne godine premješten je u Derventu.

Godine 1893. kao kadija Gračaničkog šerijatskog suda imenovan je Smailkadić Ragib ef., koji je u Gračanicu došao iz Prozora. Ni on nije dugo ostao u Gračanici i već naredne godine prelazi u Žepče.

Kao pomoćni kadija u godinama 1894. 1895. i 1896. upisan je Prešlja Mehmed ef. Godine 1895., u septembru, iz šerijatskog suda u Prnjavoru na mjesto gračaničkog kadije došao je Mehinagić Arif ef..¹⁸ Kao Prnjavorski kadija Mehinagić ef. je bio dosta cijenjen pa je prije prelaska u Gračanicu dobio i napredovanje u IX razred II stepena plaće.¹⁹ Na položaju gračaničkog kadije ostao je od 1894. do 1903. godine.

U godinama 1899., 1900. i 1901. kao kadija Gračaničkog šerijatskog suda bio je i Mulai-

13 ABiH, VŠS, E, kutija br. 72, 1893/65

14 Isto.

15 Godine 1910. imenovan je za kadiju Vrhovnog šerijatskog suda. *Izvještaj šerijatske sudačke škole u Sarajevu 1917*, Zemaljska štamparija, Sarajevo, 1917, 41.

16 *Sarajevski list*, XIII/1890, br. 84, 1

17 *Bošnjak*, II/1892, br. 18, 3,

18 *Bošnjak*, XVII/1894, br.106, 4

19 ABiH, Fond Lični dosije (dalje LD)

brahimović/Mula Ibrahim Abdullah-Ševket ef.²⁰

Nakon odlaska Mulaibrahimovića 1902. godine kao kadija dolazi Lemeš Ibrahim ef. On je ostao na tom položaju dvije godine i već 1904. godine je imenovan za kadiju u Čajniću.²¹

Od 1903. godine, sve do maja 1911. Arif. ef. Mehinagić ponovo je vodio Šerijatski sud u Gračanici. Sa tog položaja je otišao u penziju na lični zahtjev.²² Zbog zdravstvenog stanja kadije Mehinagića, u oktobru i novembru 1910. godine Gračanički šerijatski sud je vodio Asim Zaimović, dugogodišnji vježbenik Sarajevskog šerijatskog suda.

Nakon odlaska kadije Mehinagića u penziju, Šerijatski sud preuzima dugogodišnji vježbenik Gračaničkog šerijatskog suda Joldić Husejin/Husein/Hasan Husni ef., koji Prvi svjetski rat dočekuje na toj poziciji. Joldić je u Gračanicu došao 1905. godine iz Šerijatskog suda u Cazinu, te je kao vježbenik radio od 1905. do 1911. godine, a nakon toga kao kadija.²³

Vježbenici i pisari nisu bili svake godine dio osoblja Gračaničkog šerijatskog suda. Međutim, treba imati u vidu da oni nisu bili dio zvanične administracije, te je lako moguće da njihova imena nisu upisana u sačinjene dokumente.

Analiza dokumenata ukazuje da je 1892. godine kao pisar u Gračaničkom šerijatskom sudu radio Prohić Ali Riza ef., te da je naredne godine premješten kao pomoćni kadija u Mostar.²⁴ Prema primopredajnom dokumentu Gračaničkog šerijatskog suda iz 1893.

godine, vidimo da je kao pisar te godine radio Mehmed Sejđović. Njega već naredne godine nalazimo kao pisara u Šerijatskom sudu u Žepču, pa možemo pretpostaviti da je najduže od 1892. do kraja 1893. godine obavljao funkciju pisara. Nažalost, dostupni podaci nam ne govore o tome da li su pisari bili plaćeni za posao koji su obavljali. Sejđović je, uvidom u dokumente, pisarske poslove u Šerijatskom sudu u Žepču obavljao besplatno.²⁵ Međutim, s obzirom na to, teško je očekivati da je sa plaćenog mjesta prešao na neplaćeno, te možemo pretpostaviti da je i u Gračaničkom šerijatskom sudu radio besplatno.

Tokom 1894. godine sudske poslove kao vježbenik obavljao je i Dogladović Asim.²⁶ Godine 1896. kao pisar upisan je Muftić Hifzo, a već naredne pisar je bio Dizdarević Ali Riza ef.. On je zbog smjene kadije, 1898. godine, radio i kao zamjenik kadije. Zbog savjesno obavljenog posla, Dizdarević je 1899. godine dobio status vježbenika u Gračaničkom šerijatskom sudu. Na toj poziciji je ostao samo još tu godine, a već naredne je premješten za vježbenika u Cazin.²⁷ Na njegovo mjesto, 1900. godine, došao je Egrić H. Hafiz Salih ef. Ni on nije ostao dugo na tom položaju, svega dvije godine, a sa te pozicije je imenovan za kadiju u Sarajevu, 1902. godine.²⁸ Slično je bilo i sa Kadić Hasanom koji je bio vježbenik u Gračanici 1902. i 1903. godine, a onda je imenovan za kadiju u Ljubuškom.²⁹ Na mjesto vježbenika, nakon toga, imenovan je Muftić Hazim koji je prije toga bio pisar u Bosanskoj Dubici. Muftić je u Gračaničkom šerijatskom sudu ostao samo

20 *Bosnischer Bote* 1899, 1900, 1901.

21 H. Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu*, 331

22 *Sarajevski list*, XXXIV/1911, br. 96, 1

23 ABiH, LD

24 ABiH, VŠS, E, kutija br. 70, 1893/2

25 O tome više vidi: H. Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu*, 274-286

26 ABiH, VŠS, E, kutija br.77, 1895/6

27 H. Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu*, 320.

28 Isto, 322

29 ABiH, LD

tokom 1904. godine. Posljednji zvanični vježbenik ovog suda, prije Prvog svjetskog rata, bio je Ibrulj Mustafa. On je na tu funkciju postavljen 1913. godine.³⁰ Godine 1911. molbu Zemaljskoj vladi da bude imenovan za vježbenika u Gračanici poslao je Uzeiragić Esad, ali dokumenti ukazuju da molba nije uslišena.³¹

Navedeni podaci pokazuju da su povremeno u Gračaničkom šerijatskom sudu djelovala dvojica kadija, a povremeno i vježbenik i pisar. Pojedine kadije dolazile su na tu funkciju kao tek izabrane sudije šerijatskog suda, dok su drugi na tom položaju dočekali penziju.

Analiza dokumenata ukazuje da je rad suda umnogome zavisio od kadija. U periodu kada su njihove smjene česte bilježe se značajni zaostanci u poslovima. Stalne promjene kadije, također, odražavale su se i na povjerenje stanovnika u sud. Zašto su smjene u ovom sudu ipak bile tako česte, teško je bez dvojbe odgovoriti. Pojedine kadije smijenjene su zbog određenih "afera" poput Mehmed ef. Prešlje, koji je na mjesto pomoćnika gračaničkog kadije imenovan odmah nakon završetaka Šerijatske sudačke škole. On je bio kadija uz iskusnog Mehinagić Arif ef. Međutim godinu nakon dolaska na tu funkciju list *Bošnjak* je objavio tekst u kojem je grupa gračaničkih građana demantovala pisanje lista *Srpstvo*. Naime, u listu *Srpstvo* anonimno je objavljen tekst u kojem se kadija Prešljo optužuje da je "nepošten posao počinio sa kćerju kafedžije Luke Nikolića, kada se je od kiše k njima u kuću sklonuo."³² Tekst je izazvao značajan javni odjek što je itekako imalo posljedice po kadiju Prešlju. Iako su akteri "spornog" događaja, kako navodi *Bošnjak*,

posvjedočili da to nije istina, ovaj kadija se više ne spominje u Šerijatskom sudu u Gračanici. Kadija Mehmed ef. Prešljo ne samo da je premješten iz Gračaničkog šerijatskog suda, nego se više ne spominje ni u jednom šerijatskom sudu u Bosni i Hercegovini. Navedeni članak i očigledna kleveta, koštala ga je karijere.

Na drugoj strani, Husein Hilmi ef. je na mjestu Gračaničkog kadije proveo punih 5 godina, od 1885. do 1890. godine. Smatrajući da je u radu pokazao zavidno iskustvo i profesionalnost, u julu 1889. godine se obratio Vrhovnom sudu u Sarajevu sa molbom da bude unaprijeđen u veći stepen zvanja što bi mu je svakako trebalo donijeti i veću platu. Međutim, Zemaljska vlada je putem "povjerljivih" izvora došla do informacija da je kadija Hilmi ef. "pohlepan čovjek i sa tiem da se je svoju uglednost kompromitirao." Kadija je optužen da "veliki broj povjerenstva u ostavinskih razprava preduzima koja nisu nužna i kako se sada ispostavlja samo njegovoj pohlepi i koristoljublju prepisati mogu."³³ To nije bila jedina prijava protiv njega. Početkom 1889. godine na adresu Vrhovnog suda stiglo je pismo u kojem se gračanički kadija optužuje da je "u jednom predmetu tičući se iseljenja nastojao kupiti tom prilikom jeftino zemljište gdje se neizključuje da on nakanu izselenja istoga unaprijedio mjesto kako je posebno kadija kao mjerodavna osoba kao zemaljski činovnik dužan izselenja zapriječiti te i sav upliv u tom smjeru uložiti."³⁴ Zbog navedenog traženo je da se odbije zahtjev za napredovanje, a sve navedeno potpisao je upravitelj Vuković. Nakon ovih žalbi, kadija je, umjesto napredovanja, u decembru 1899. godine penzionisan.³⁵

30 *Bosnischer Bote* 1913.

31 ABiH, VŠS, E, kutija br. 382/26

32 *Bošnjak*, VI/1896, br.40, 4.

33 ABiH, VŠS, E, kutija br. 56, 1890/25

34 Isto

35 *Sarajevski list*, XXII/1899, br. 149, 1.

